

UN DEPOZIT DE DENARI ROMANI REPUBLICANI DESCOPERIT LA MANGALIA

ANTOANETA VERTAN, NICOLAE GEORGESCU și
RADU OCHEȘEANU

Viziunea cercetătorilor români asupra circulației denarilor romani republicani în ținutul dintre Dunăre și Mare s-a modificat substanțial în ultimile două decenii, datorită efortului depus pentru surprinderea și că ajutorul documentului numismatic a primelor prezențe de viață romană la gurile Marelui Fluviu¹. În acest context, prezentăm un lot de monede romane republicane de argint, care au intrat de curînd în colecțiile Muzeului de istorie națională și arheologie Constanța. Din ancheta de teren, care a fost întreprinsă de unul din semnatarii acestor rînduri², s-a putut stabili doar că pe teritoriul Șantierului naval Mangalia, într-un context arheologic neprecizat, s-a descoperit, cîndva, în ultimii ani, un tezaur de monede de argint. Imediat după descoperire, monedele s-au împrăștiat printre lucrătorii șantierului și, în timpul anchetei numismatice, nu s-a putut depista vreun alt deținător de monede din tezaur. De asemenea, menționăm că nu s-a putut preciza dacă și în ce anume recipient erau depuse monedele.

Singurul argument independent de informațiile obținute prin ancheta de teren, ce asigură unitatea descoperirii, este faptul că toți denarii recuperați prezintă pe suprafața lor, într-un grad mai mare ori mai mic, aceeași depunere de oxid de culoare ruginie, dovadă că monedele s-au aflat timp îndelungat în condiții identice. Deoarece nu s-a putut afla, nici măcar cu aproximația unui ordin de mărime, cîte monede număra tezaurul, nu avem posibilitatea de a decela ponderea statistică a fragmentului păstrat acum în colecțiile cabinetului numismatic constănțean și deci dacă, printre cei 13 denari identificați, se află și cele mai recente monede din grupul celor care cro-

¹ Majoritatea descoperirilor de denari romani republicani din Dobrogea sînt consemnate de Maria Chițescu, *Numismatic Aspects of the History of the Dacian State. The Roman Republican Coinage in Dacia and the Gelo-Dacian Coins of Roman Type*, BAR, Oxford, 1981 p. 112, la care sînt de adăugat Gh. Poenaru Bordea, *Pontica*, 7, 1974, p. 225, X, 14, Moșneni; R. Ocheșeanu, M. Liculescu, *Pontica*, 4, 1971, p. 270, Oltina; M. Petrescu Dămbovița, *Inventarul materialului arheologic de la rezidența regală din Galati*, București, 1940, p. 9, VI, B, a, I, Dobrogea de nord; R. Ocheșeanu, Gh. Papuc, *BSNR*, 74-79, 1983-1985, p. 127-141, tezaurul de la Viile; R. Ocheșeanu, *Pontica*, 19, p. 75

² Ancheta de teren a fost întreprinsă de N. Georgescu. Donatorul a susținut că monedele sale au fost obținute de la terțe persoane.

nologic, încheie acumularea³. În aceste condiții o analiză statistică mai extinsă rămâne fără obiect. Astfel că ne vom limita aici la a sublinia că monedele emise în secolul II î.e.n. sînt prezente în fragmentul de tezaur cu un procent de 38,46, în vreme ce denarii emiși între anii 90—80 î.e.n. participă cu 46,15%, procent de așteptat, datorită volumului mare de monedă emisă de statul roman, în această perioadă⁴, iar denarii din anii '40 reprezintă doar un procent de 15,38. Este de semnalat și lipsa din lotul recuperat a denarilor emiși de Roma în anii '60 și '50, lipsă semnificativă și de explicat prin orientarea fluxului de monedă romană, la acea vreme, spre Gallia⁵.

Cum, în acest stadiu al cercetărilor, sîntem lipsiți de precizia necesară asupra datei de încheiere a acumulării de la Callatis, ultima monedă din lot este o emisiune din anul 42 î.e.n., nu putem încă ști ce anume eveniment politico-militar petrecut pe litoralul nostru vestpotic, ilustrează depozitul monetar de la Mangalia. Oricum, tezaurul aflat la Mangalia reflectă starea de nesiguranță instalată în întregul ținut de la Dunărea de jos, după dispariția marelui rege get Burebista și fărâmițarea statului său⁶.

În speranța că semnalat, tezaurului de denari romani republicani, din Callatis i se vor adăuga și alte monede, fiind de dorit și informații mai bine circumstanțiate, prezentăm mai jos catalogul celor 13 monede de argint recuperate de muzeul constănțean.

L. MINUCIUS

Crawford, 248/1, Roma, anul 133

1 AR \approx 3,81 g, 19,5 mm.

M. CIPRI M. F.

Crawford, 289/1, Roma, anul 115 ori 114

2 AR \downarrow 3,78 g, 16,5 mm.

P. NERVA

Crawford, 292/1, Roma, anul 113 ori a 112

3 AR \approx 3,69 g, 18 mm.

L. THORIVS BALBUS

Crawford, 313/1, Roma, anul 105

Rv. P°

AR \uparrow 3,78 g, 19,5 mm.

L. SATVRN

Crawford, 317/3^b, Roma, anul 104

Rv. D

5 AR \uparrow 3,77 g, 19 mm.

I. PISO L. F. L.N. FRVGI

Crawford, 340/1, Roma, anul 90

A v. \downarrow XXXX: rv. CNIII

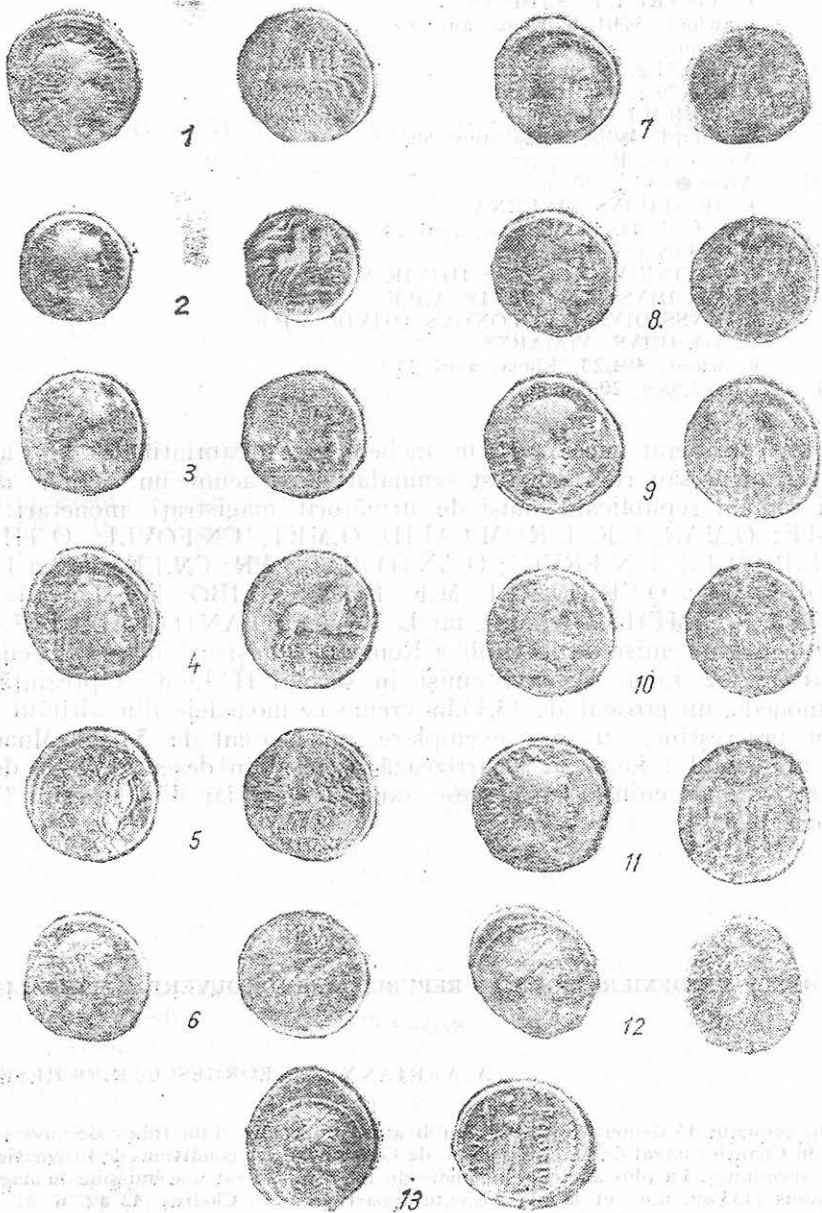
Siglele nedistincte

³ Pentru analiza statistică a tezaurilor de denari romani republicani, ajunse pînă la noi fragmentar și datarea lor pe baza structurii vezi R. Ocheșeanu, *CAB*, 3, 1981, p. 56—94.

⁴ M. Crawford, *Roman Republican Coinage*, Cambridge, 1974, p. 641 și urm.

⁵ Gh. Poenaru Bordea, Maria Cojocărescu, *SCN*, 8, 1984, p. 71—74.

⁶ D.M. Pippidi, D. Berciu, *Din istoria Dobrogei*, I, București, 1965, p. 288—293.



Pl. I. Monnaies du trésor de Mangalia.

- 6-7 AR ↗ 3,82 g, 18,5 mm.
AR ↘ 3,55 g, 18,5 mm.
C. VIBIVS C.F. PANSA+
Crawford, 342/5 b, Roma, anul 90
Av. simbol nedistinct
- 8 AR ↗ 3,78 g, 18,5 mm.
L. TITVRI L.F. SABINVS
Crawford, 344/1, b, Roma, anul 89
Av. spic
- 9-10 AR → 3,71 g, 20 mm,
AR ↑ 3,70 g, 18,5 mm
C. PUBLICI Q.F
Crawford, 380/1, Roma, anul 80
Av. B; r. B
- 11 AR → ● 3,83 g, 20 mm.
L. HOSTILIVS SASERNA
Crawford, 448/1, b, Roma, anul 48
- 12 AR ↑ 4,09 g, 20 mm.
L. LIVINEIVS REGVLVS IIIIVIR A.P.F
P. CLODIVS M.F. IIIIVIR A.P.F
L. MVSSIDIIVS T.F. LONGVS IIIIVIR A.P.F
C. V(E)IBIVS V(A)ARVS
Crawford, 494/23, Roma, anul 42
- 13 AR ← 3,93 g, 20,5 mm.

Am considerat necesar ca în încheiere să reamintim că la Callatis și în teritoriul său rural au fost semnalati pînă acum un număr de 11 depari romani republicani emiși de următorii magistrați monetari: Q.METE; Q.MAR, C.F, L.R; M.CALID, Q.MET, CN.FOVL; Q.THERM M.F; L.PISO L.F L.N FRVGI; Q.ANTO BALB PR; CN.LEN Q, ca LENT CVR.DEN. FL; Q.CREPEREI M.F ROCVS; LIBO la Mangalia M. BAEBI Q.F TAMPIL la Albești, iar la Moșneni Q.ANTO BALB PR⁷. Monedele de argint emise de Republica Romană se înșiruie în spațiul cuprins de anii 137-62 i.e.n. Denarii emiși în secolul II i.e.n. reprezintă, cu cinci monede, un procent de 45,45, în vreme ce monedele din ultimul veac al crei precreștine, cu șase exemplare, un procent de 54,54. Monedele emise în secolul I i.e.n. se repartizează astfel: din deceniul II—3 denar-sau 50%, din deceniul III—2 piese sau 33,33%, iar din deceniul IV—o piesă ori 16,66%.

UN DÉPÔT DE DENIERS ROMAINS REPUBLICAINS DÉCOUVERT À MANGALIA

Résumé

A. VERTAN, N. GEORGESCU, R. OCHEȘEANU

On présente 13 deniers romains républicains provenant d'un trésor découvert dans la zone du Chantier naval de Mangalia (dép. de Constanța). les conditions de l'invention demeurant inconnues. La plus ancienne monnaie du lot récupéré est une émission du magistrat L. Minucius (133 av. n.è.) et la plus récente appartient à P. Clodius (42 av. n. è.).

Il est possible que l'enfouissement du trésor se rapporte aux événements provoqués par la mort du roi gète Burébista.

⁷ R. Ocheșeanu, *Pontica*, 19, p. 75, vezi lista magistraților monetari prezenți în descoperiri izolate din Dobrogea, nr. 6, 10, 11, 17, 19, 28, 34, 36, 39 pentru Mangalia, nr. 4 pentru Albești și nr. 28 pentru Moșneni.